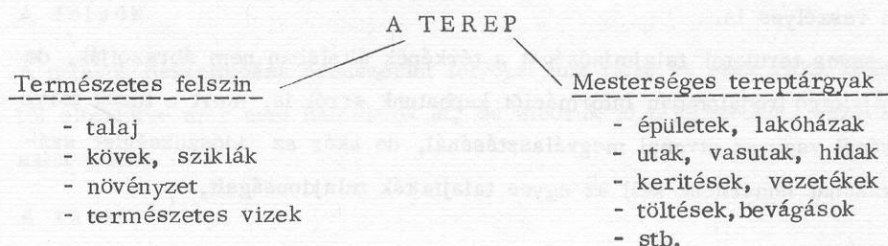

A TEREPI

A Föld felszínének kisebb vagy nagyobb részét a rajta lévő természetes és mesterséges részletekkel együtt terepnek nevezzük.

A természetes felszín és a mesterséges tereptárgyak ábrázolását a térképen a SIKRAJZ tartalmazza.

A terep egyenetlenségeinek kiemelkedő és bemélyedő részleteit, a hegyi-domokat a domborzatrajz ábrázolja, melyet a következő fejezet tartalmaz

A FÖLDFELSZÍN

Földünk felszínének képét a természetes felszín, a talaj, a vizek, a növényzet és a felszínen található mesterséges tereptárgyak együttesen alkotják.

A talaj

A Föld kérgének változásai állandóan újrendezik a felszín képét. A "tektonikus" belső erők és az "eroziós" külső erők hatására a földfelszín állandóan változik.

A talaj jellege, minősége, lazasága, szilárdsága nagyban befolyásolja turizmusunk közben a haladás sebességét és ezzel időszükségletét is.

Amíg az erdei talajon száraz és nedves időben egyaránt jól lehet haladni, addig az agyagos talaj csak száraz időben kedvező, nedves időben tapad, nehezen járható.

A homokos talaj csak nedvesen járható jól, száraz időben azonban laza, süppedékes ugyanugy, mint az apró kavicsos talaj (sóder), vagy a felszántott föld, ami lelassítja a haladást.

Vizenyős talaj általában a terep mélyebb részein, a vízben bő völgyekben fordul elő, ahol a talajvíz összegyűlik. Ehhez hasonlóak a folyók árterületein található zsombékos, lápos területek, melyeken áthatolni nehéz és gyakran veszélyes is.

Az egyes területek talajminőségét a térképek általában nem ábrázolják, de a táj-leíró irodalomban információt kaphatunk erről is, mert a turák tervezésénél vagy az utvonalt megválasztásánál, de akár az időszükséglet számításánál ismernünk kell az egyes talajfajták tulajdonságait.

A természetes vizek

A Föld felszínének természetes vizei a források, patakok, folyók, tavak és a mocsaras, vizenyős területek. Ezek helyének, alakjának és mélységüknek ismerete igen fontos mind a vízvétel, mind az utvonaltválasztás, valamint a tájékozódás szempontjából.

A patakok, folyók, tavak mélysége az áthatolás szempontjából jelentős akadály lehet. Sokszor a partszakasz meredeksége okoz leküzdhetetlen akadályt, ezért az ilyen jellegű szakaszok felismerése, térképi ábrázolása rendkívül fontos.

Források

Megkülönböztetünk állandó (bővizű) és időszakos forrásokat, valamint természetes és épített (foglalt) forrásokat.

A források vizét rendszerint kis ér, csermely vezeti el, mely patakká duzzad vagy esetleg elhal.

Patakok

Rendszerint több forrás vizének egyesüléséből keletkeznek. Vízfelületük szélessége nem haladja meg a 3-5 métert, mélységük pedig rendszerint alig éri el a fél métert. Medrük kavicsos és rendszerint áthatolható. A meredekebb hegyoldalokról nagy esőzések, tavaszi olvadások után lezúduló

víztömeg áthatolhatatlanná duzzasztja az egyébként sekély patakokat is. Mész-
kőhegységekben előfordul, hogy a patak a föld színe alá "buvik" és távolabb
újából a felszínre tör. Ezek az ún. buvópatakok.

Miután a patakok apró kanyarulatait a térképen igen gyakran összevontan,
kiegyenesítve ábrázolják, a pontos tájékozódást nem mindig szolgálják. A
patakmeder főiránya azonban feltétlenül jó vezetővonal.

A folyók

A patakok összefolyása rendszerint folyókat hoz létre és ezek ritka kivétel-
től eltekintve már nem hatolhatók át, de medrük jó tájékozódást, vezető vo-
nalat jelent.

A tavak

A földfelszín mélyebb részein összegyűlt csapadék kisebb-nagyobb kiterjedé-
sű és mélységű állóvizet, tavat alkot.

A tavat források ill. a befolyó csermelyek, patakok vize táplálja. Ezeket
néha újabb patak vezeti el. Mélységüket nem jelölik mindig, ezért a bennük
történő fürdés, a rajtuk történő átkelés igen veszélyes.

A mocsarak

A zsombékos, mocsaras területek rendszerint vízzel, iszappal borítottak, nö-
vényzetük dus, nádasaik sűrűek. Jó rejtőhelye ez a vadvízi madárvilágnak,
ezért rendszerint természetvédelmi területek.

Jó tudni, hogy a tájfutó térképeken a veszélyes, mély vizeket, mocsarakat
vagy omladékos meredek partokat folyamatos fekete vonallal jelölik.

A NÖVÉNYZET

A tájékozódást és a haladás sebességét a terepen nagymértékben befolyásol-
ja a növényzet jellege és sűrűsége. Ismerkedjünk meg hát a földfelszín ter-
mészeti növényzetével és azon belül is elsősorban az erdővel, tisztásaival,
ligeteseivel, bokros és bozótos területeivel:

Az erdők

A különböző erdők jellege és állapota a tájékozódás, a kilátás és az áthatolhatóság szempontjából igen eltér egymástól. Megkülönböztető ábrázolásuk ezért hasznos és szükséges. Más és más az erdő a fák életkora, nagysága, ültetési sűrűsége, valamint fajtájuk és állapotuk szerint.

Életkor szerint megkülönböztetjük a csemetést, amikor a fák még csak 1 méter alattiak és a zsenge, fiatal hajtásokat kedvelő vadak miatt az ilyen erdőrészt rendszerint körülkerítik. Átlátható és áthatolható (fizikailag), mégis óvjuk és kerüljük ki.

A fiatal erdő fái vékony törzsűek, gallyzatuk alacsony és igen sűrűn vannak ültetve. A fiatalos a tájékozódást és az áthatolást megnehezíti és néha lehetetlenné is teszi. A fiatal fenyvesek - főleg ha bozótosak - áthatolhatatlanok, vagy csak ültetési sor mentén lehet átmenni az ilyeneken.

A szálerdő fejlett, vastagtörzsű fákból álló erdőt jelent, melynek ritkított lombozata magasan van, így alatta jók a látási viszonyok és könnyű az áthaladás.

Az erdő állapota szerint lehet:

Ligetes, ritka erdő, ahol a fák koronája nem ér össze, és a tisztások, facsoportok váltakoznak egymással.

Sűrű erdő, melynek lombkoronája összeér, át nem látható és így éjszakai turák során takarják a tájékozódást segítő csillagos égboltot.

Őserdő nincs hazánkban, mégis meg kell említeni, hogy elhanyagolt, gondozatlan, az időjárás viszontagságai során kidőlt fákkal, liánokkal sűrűn összefonódott, áthatolhatatlan erdők előfordulnak. Van, ahol az ilyen erdőt tudatosan hagyják meg, mint például a bükki "őserdő"-t. Az ilyen erdők mind az áthaladást, mind a tájékozódást igen megnehezítik.

Megkülönböztetjük még az erdőt a fák lombzatának jellege szerint is:

Füvelevelűnek nevezzük a fenyőerdőket, (luc vagy erdei fenyő stb.).

Lomberdőnek azokat, amelyek egyéb fákból állnak, pl: tölgy, bükk, hárs, cser, gyertyán, stb.

(Az akácosok ugyan a lomberdőhöz tartoznak, de tüskés gallyazatuk és törzsük miatt eltérnek tőlük és az áthatolás szempontjából inkább a tülevelűekhez hasonlítjuk őket.)

A lomberdőkben a mozgás és a tájékozódás általában könnyű, a fenyvesekben nehezebb, fiatal fenyvesben olykor szinte lehetetlen.

Kivágott erdő, irtás, tarvágás

A fakitermelés eredményeképpen az kivágott erdő helyén az irtás után a terület a ledöntött fák, azok koronája és gallyazata miatt nehezen áthatolható.

A gallyazás befejezése, a fák méretre vágása, összerakása és a terület tisztítása után a terület jól átlátható és a haladást sem nehezíti.

A kivágott erdő területének jelölése a térképeinken azért fontos, mert nyomuk évekig segíti a tájékozódást, az álláspontmeghatározást.

Erdővágások, nyiladékok

Az erdőgazdaságok az erdőben különböző céllal (pl. tűzvédelem, tulajdonhatár stb.) egyenesirányú erdővágásokat, ún. nyiladékokat létesítenek. Ezek szélessége és járhatósága igen változó. Találhatunk nappal is alig észrevehető "cérnanyiladékokat" és széles 10-15 méter széles erdővágásokat. Ezek a széles nyiladékok rendszerint tisztított, füves sávok, de nem ritkák a bebozotosodott, elhanyagolt, járhatatlan erdővágások sem. A nyiladékokban rendszerint ösvények, erdei kocsutak is találhatók.

Ezek tájékozódásilag kitűnő vezető és felfogó vonalak, melyek mind a haladás irányának megállapításában, mind helyzetünk meghatározásában nagy szerepet játszhatnak.

Facsoportok, fasorok és egyedül álló fák.

A tájékozódást megkönnyítik a környezetükből kiemelkedő facsoportok, fasorok, vagy egyedül álló ún. jellegfák, miután ezek már messziről láthatók.

Jelölésük igen fontos lenne, de sajnos a turista térképeken erre még nem igen van mód, kivéve a kifejezetten védett, egyedi jellegfákat. A tájfutó térképeken azonban helyüknek megfelelően egyenként ábrázolják ezeket.

A gyümölcsösök jellemzője, hogy a fákat sorba ültetik és alattuk rendszerint füves a talaj. Körül vannak kerítve, és ősszel, gyümölcsérés idején őrzik is. Kikerülésük ajánlatos, mert senki sem szereti, ha idegenek járkálnak a gyümölcsös-kertben. Rendszerint a települések és az erdők között, az erdőszéleken terülnek el, jelölésük segítheti a település környékén való tájékozódást.

A parkok a hajdani uradalmak területén, vidéki kastélyok környékén vagy városi közterületeken fordulnak elő. Gondozott sétányaik pontos térképi jelölése esetén a helyi tájékozódási képzésben, gyakorlati oktatásban nyújthatnak segítséget.

A tájékozódási futó parttérképek kiválóan alkalmasak iskolai vagy szakosztályi oktató gyakorlatokra!

A parkok fa-ritkaságai, védett növényei megérdemlik, hogy védjük őket és az utakon közlekedjünk.

A különböző koru és jellegű erdők közös határvonalát jelleghatárnak nevezzük. Térképi jelölésük igen fontos, mert azokat követve vagy keresztezve egyaránt segítik a tájékozódást az erdőben.

Az egyes erdőgazdaságok közigazgatási területek határait különböző határjelekkel, határfákkal, határdombokkal vagy határkövekkel jelölik.

Ezek egyedi feltüntetése csak a tájfutó térképeken lehetséges ill. erdőgazdasági térképeken szokásos.

Nagyon fontos tudnivaló, hogy a tájékozódási futó térképeken az erdő jelölésének színe nem zöld, hanem fehér! Ezt kezdetben nehéz megszokni, de a térkép olvashatósága sokat javul ezzel a módszerrel. A zöld szín fokozatai csak az áthatolhatóság mértékét fejezik ki ezeken a térképeken.

világos zöld: irányváltatásokkal és sebességcsökkentéssel még futható, könnyen járható,

közép zöld: nehezen, idővesztéssel járható,

sötét zöld: nem járható, csak nehezen, esetleg kuszva hatolható át.

A zöld szín különböző árnyalatu fokozatait a nyomdai nyomás különböző rastersűrűségével érik el.

A mezők és szántóföldek

A kapásnövények, gabonaneműek termesztésére szánt területeknek külön térkép-jelük nincs. A parlagföldeknek, hüvelyesekkel bevetetteknek sincs, pedig ezek felett jól el lehet látni, viszont a kukorica és napraforgótáblák felett már nem igen lehet.

A felszántott területeken csak nagy idővesztéssel lehet áthatolni, de erre csak végszükségben kerülhet sor.

Legelő, rét

A legelő gyér füvel benőtt, terméketlen terület, míg a rét dus füvel borított terület, pl: erdei tisztások, melyeknek fűvét rendszeresen kaszálják, ezzel is biztosítva az őzek téli takarmányát.

A szőlő és komló

Miután mind a szőlősorokat, mind a komlót huzalokkal vezetik, ezért a sorokon áttörni csak kárt okozva és jelentékeny idővesztéssel lehet. Áthatolni tehát tilos, és különösen szüretkor az !

Bokros, bozótos

A ligetes, ritkás bokros területeken viszonylag könnyebb áthatolni, a gondozatlan bozótos, szedres, málnás területeken viszont már sokkal nehezebb.

A tájékozódást itt nagyon megnehezíti a bozót állandó kerülgetése.

A tájékozódási futó térképeken a sűrű, bozótos területeket erős zöld nyomással ábrázolják.

MESTERSÉGES TEREPTÁRGYAK

Földünk felszínén, a természetes talajon található, ember alkotta létesítményeket, lakóhelyeket, épületeket, hidakat, utakat, töltéseket, stb. gyűjtőnéven mesterséges tereptárgyaknak nevezzük. Térképi ábrázolásuk többségében fekete színű jelekkel történik.

Épületek, ipari és gazdasági létesítmények

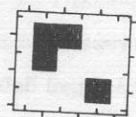
A települések az emberi lakóhelyek, kulturális, közületi, gazdasági és ipari épületek összessége.

Összefüggő, nagyobb települések (városok, községek) épületeit térképeink felülnézetben, de külön-külön nem ábrázolják, csupán a főbb utvonalak által határolt épülettömböket.

A kisebb falvak, a tanyavilág szétszórt települései már fellelhetők és az egyedül álló házakat pedig helyszínrajzi térképeinken mindig ábrázolják.

A nagyobb egyedül álló közintézmények, kastélyok, muzeumok épületei rendszerint alaprajzszerűen kerülnek a térképekre, a különböző ipari és mezőgazdasági létesítmények azonban összevontan, jelképes ábrázolással.

Pl:

tanya

kastély

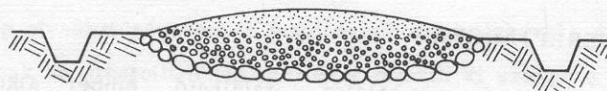

benzinkút

36. ábra

Utak

A közlekedési utak jelölése a felszínrajz egyik legfontosabb feladata. Az utakat építésük, szélességük és állapotuk szerint osztályozzuk. (37. ábra)

37. ábra

Autópályák

Kétirányú, osztottpályás, többsávos, nemesburkolatu műutak.

Műutak

Kétirányú gépkocsiközlekedésre alkalmas, alépitményes és karbantartott, beton, aszfalt vagy kőburkolatu, épített utak. Szélességük 3,0-5,5 m.

A tájfutó térképeken jelölés szempontjából a műutakhoz sorolják a rendszeres gépjármű közlekedésre használt alépitmény nélküli, zuzottkő burkolatu erdészeti utakat is !

Talajutak

Gondozott, alépitmény nélküli ,de járművekkel egész évben járható, legalább 2,0-2,5 m szélességű erdei vagy mezei utak, az un. "dózer utak".

Szekérutak

Gépkocsival csak helyenként és kedvező időjárás esetén használható, általában csak szekérrel járt, helyi mezőgazdasági-erdészeti, szállítási utak, legalább 1,5 m szélességgel, két keréknyommal.

Gyalogutak

Csak gyalogos közlekedésre alkalmas utak. Szélességük 0,5-1,0 m. Kanyarjaikat a turista térképek összevontan, tehát "kiegyenesítve" ábrázolják.

Sétautak

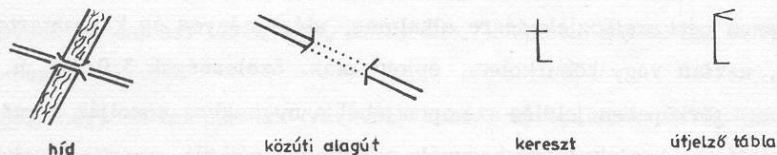
Zuzalékkal felszórt 1,0-2,5 m széles gyalogutak.

Vadászösvények

0,5 m széles, gyalogos közlekedésre alkalmas erdei ösvények, vadászipényben jól felismerhetők (miután a vadásztársaságok lesöpörtetik, de más időszakban, keresztezve nehezen ismerhetők fel. Viszonylag jól követhetők.

Az utak műtárgyai

Megkönnyítik a tájékozódást az utak mentén található tereptárgyak, pl: km-kövek, ut-menti táblák, keresztek, hidak, viaduktok, alagutak stb., melyek fontos támpontjai az álláspontunk meghatározásának. (38. ábra)

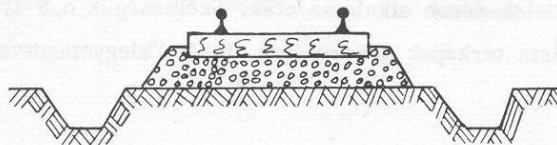
38. ábra

Igen jó felfogó és vezető vonalak a messziről látható, jól követhető vonalas tereptárgyak, vasutak, vezetékek, csatornák, vizesárkok, stb.

Vasuti és ipari pályák

A különböző pályák rendeltetésük szerint lehetnek személy- és teherszállításra alkalmasak.

Építésüket illetően lehetnek földfelszíni, magas-vagy mély-építésűek. Lehetnek normál-vagy keskenynyomtávuak, fogaskerekűek vagy drótkötélpályák és egy vagy több sín páruak. (39. ábra)

39. ábra.

Vezetékek

A különböző villamos és távközlő vezetékek, valamint tartópilléreik messziről jól láthatók. Tájékozódás szempontjából térképi ábrázolásuk igen jelentős. Sajnos a turista térképeinken nem jelölik őket, míg a tájfutó térképeken a vezetékeket is, meg a tartópilléreket is jelölik, mégpedig bemért, pontos helyükön.

Kerítések

A lakótelepeket, házakat, tanyákat, gazdasági és ipari telepeket, temetőt kerítések veszik körül, melyek ábrázolása az áthaladhatóság és tájékozódás szempontjából egyaránt fontos.

A kerítések anyaguk ill. építésük szerint csoportosítjuk.

A tájékoztató térképeken a kerítések csak az áthatolhatóságuk szerint különböztetik meg.

Határok

A különböző közigazgatási és erdőhatárokat a valóságban nem azonosíthatjuk mindenütt. Térképi ábrázolásuk jelképes és vonalukat a terepen csak helyenként, általában a töréspontokon elhelyezett határjelekkel tűzik ki.

Csatornák, vizesárkok

Egyenes vonaluk, iránytöréseik jól segítik a tájékozódást, bár helyenként keresztezésük gondot okoz.

Vadvédelmi és vadászati terepelemek

Nem feledkezhetünk meg az erdőben található különféle vadászati és vadvédelmi tereptárgyakról, úgymint a vadetetőkről a fácánetetőkről, magaslesekről, szózókról, kiépített leshelyekről sem.

Ábrázolásuk a turista térképeken eléggé elhanyagolt, míg a tájfutó térképeken helyüket a helyesbitéskor pontosan bemérik és jelölik. (40. ábra)

vadetető

fácánetető

magasles

sózó

40. ábra.